

ارزشگذاری اقتصادی منابع طبیعی: چالش ها و راهکارها

امروزه اغلب کشورهای جهان بویژه در کشورهای در حال توسعه با مشکلات و مسائل زیست محیطی مختلفی روبرو هستند که حل آنها نیازمند توجه به عوامل مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فیزیکی و نهادی و تجزیه و تحلیل آنها است برای این منظور ارزشگذاری مسائل و مشکلات زیست محیطی در ابعاد مختلف گام اساسی در جهت حل مشکلات و همچنین حفاظت و بهره برداری از محیط زیست و دستیابی به توسعه پایدار محسوب می شود. یکی از ابعاد ارزشگذاری مسائل محیط زیست ارزشگذاری اقتصادی است که در چند دهه گذشته در ادبیات اقتصاد محیط زیست و توسعه پایدار مطرح بوده است و علاوه بر این در عرصه عمل نیز ارزشگذاری سیاست های محیط زیستی بیشتر از گذشته با ملاحظات اقتصادی روبرو گردیده است به گونه ای که برای طراحی مناسب سیاست های توسعه پایدار و اجرای کارآمد طرح ها و پروژه ها بویژه در مناطق شهری و همچنین ارزیابی اثرات و پیامدهای زیست محیطی آن نیاز به تجزیه و تحلیل های اقتصادی در ارتباط با مسائل محیط زیست همواره مدنظر و از اهمیت خاصی برخوردار بوده است و بفرآخور موضوعات مورد بررسی روشهای مختلف ارزشگذاری اقتصادی نیز مطرح و به کار گرفته شده است.

برای شناسایی اولویت ها برای مدیریت محیط زیستی و همچنین تدوین پروژه ها و برنامه های مناسب، هزینه های تخریب محیط زیست و منافع بهبود محیط زیستی باید اندازه گیری شود، اما در ارزیابی اثرات مشکلات محیط زیستی در کشورهای در حال توسعه اقدامات ناچیزی صورت گرفته است. نیاز مبرم امروز، نیاز به نظریه و یا تکنیک های بیشتر نیست، بلکه نیاز اصلی، استفاده از روش شناسی و رویکردها موجود برای حل مشکلات واقعی و بهم پیوسته، به ویژه در کشورهای در حال توسعه است. در واقع مشکل اصلی، ارزیابی دقیق اهمیت اثرات مختلف و بهم پیوسته محیط زیستی و سپس انتخاب راهبردهایی برای کاهش این اثرات نامطلوب، به شیوه ای عاقلانه و کارآمد است.

برای پرداختن به مشکلات محیط زیستی به صورت عقلانی، دانستن اهمیت انواع مختلف تخریب و تاثیر آن ها بر سلامت انسان، اقتصاد و بوم سازگان ها ضروری است. شوریختانه، محیط زیستی ترین کالاها بدون حقوق مالکیت مشخص و یا بازارهایی هستند که از طریق آن ها ارزش تخریب محیط زیست را بتوان استخراج کرد. بنابراین، ارزش آنها باید به طور غیر مستقیم معین شود. ارزشگذاری اقتصادی به عنوان ابزاری برای تمایز میان استفاده ناکارآمد از کالاها و خدمات محیط زیستی و پی بردن به ارزش واقعی این منابع در فرایند تصمیم سازی در مدیریت محیط زیستی است که به حکمرانی خوب نیز منجر می شود.

ارزشگذاری کارکردها و خدمات غیربازاری محیط زیست به دلایل زیادی از جمله شناخت و فهم منافع محیط زیستی و اکولوژیکی توسط انسان ها، ارائه مسائل محیطی کشور به تصمیم گیرندگان و برنامه ریزان، فراهم آوردن ارتباط میان سیاست های اقتصادی و درآمدهای طبیعی، سنجش نقش و اهمیت منابع محیط زیستی در حمایت از رفاه انسانی و توسعه پایدار، تعدیل و اصلاح مجموعه محاسبات ملی مانند تولید ناخالص ملی و جلوگیری از تخریب و بهره برداری بی رویه منابع طبیعی مهم می باشد.

در سطح خرد، مطالعات ارزشگذاری باعث دستیابی به اطلاعات مربوط به ساختار و کارکرد اکوسیستم ها و نقش متنوع و پیچیده آنها در حمایت از رفاه انسانی و توسعه پایدار می شود. ارزشگذاری اقتصادی را می توان به گونه ای مثبت در هرچه بهتر

نمودن سیاست های زیست محیطی دخالت داد. امروزه نیاز به شناخت و وارد نمودن ارزش های زیست محیطی در سرمایه گذاری ها، پروژه های عمرانی، صنعتی و خط مشی های مربوط به تصمیم گیری ها کاملاً محسوس است. ارزشگذاری کارکردهای محیط زیستی که عموماً بدون قیمت می باشند، گام مهمی برای تصحیح آن نوع تصمیمات اقتصادی که به محیط طبیعی به عنوان کالا و خدمات رایگان استفاده بی رویه و بیش از حد از آنها می نگرد، محسوب می گردد.

در کشور ایران، بر اساس قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور مکلف شده است، با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست و سایر دستگاه های مرتبط، به منظور برآورد ارزشهای اقتصادی منابع طبیعی و زیست محیطی و هزینه های ناشی از آلودگی و تخریب محیط زیست در فرایند توسعه و محاسبه آن در حسابهای ملی، نسبت به تنظیم دستورالعمل های محاسبه ارزشها و هزینه های موارد دارای اولویت از قبیل: جنگل، آب، خاک، انرژی، تنوع زیستی و آلودگی های زیست محیطی در نقاط حساس اقدام، و در مراجع ذی ربط به تصویب برساند. اما عدم توازن در روش های ارزشگذاری اقتصادی و بعضاً نتایج متفاوت در ارزشگذاری اقتصادی منجر شده است که تنها ده درصد از اهداف قانون برنامه چهارم محقق شود.

با وجود اینکه روش های مختلفی متناسب با موضوعات و مسائل پیش رو معرفی و به کار گرفته شده است و به مرور زمان این روش ها توسعه و تکامل پیدا کرده اند، اما آنچه که مسلم است در ایران برخی از روش های تعیین ارزش اقتصادی کالاها و خدمات محیط زیستی کمتر به کار گرفته است. برخی از این روش ها هنوز به طور کامل مورد بحث و بررسی قرار نگرفته و بری از محققین و کارشناسان با ویژگی ها، کاربردها، قابلیت ها و نقاط قوت و ضعف این روش ها آشنایی کافی ندارند و بعضاً مشاهده می شود که به شیوه تقلید گونه از این روش ها در موارد خاص و محدود استفاده گردیده است.

با توجه به اهمیت تعیین ارزش اقتصادی کالاها و خدمات محیط زیستی در تصمیم سازی و تعیین سیاست های کارآمد جهت بهره برداری صحیح و منطقی از منابع، ترویج بکارگیری روش های ارزش گذاری اقتصادی در بین محققان، برنامه ریزان و کارشناسان مرتبط با محیط زیست کشور ضرورت دارد و در این راستا موارد زیر توصیه می گردد:

- روش های ارزشگذاری اقتصادی به صورت تفصیلی در متون درسی رشته های مرتبط گنجانده شود
- با برپایی دوره های کوتاه مدت آموزشی به معرفی و آموزش این روش ها به صورت کاربردی پرداخته شود.
- تمهیدات و اقدامات لازم برای تهیه داده ها و اطلاعات مورد نیاز هریک از روش ها صورت گیرد.
- برای تعیین ارزش اقتصادی خدمات و کالاها محیط زیستی از روش های مختلف متناسب با موضوع مورد مطالعه استفاده گردیده و نتایج آنها مورد مقایسه قرار گرفته و سپس بر مبنای تلفیق نتایج، تصمیمات لازم اتخاذ شود.
- در جهت بومی سازی روش های ارزش گذاری اقتصادی تلاش های لازم از سوی پژوهشگران صورت پذیرد.